

BULLETIN¹⁻² /96

UMĚLECKO HISTORICKÁ SPOLEČNOST V ČESKÝCH ZEMÍCH / CZECH ASSOCIATION OF ART HISTORIANS

Z obsahu / Contents:

Konference-Přednášky / Conferences-Lectures
Školy-Granty / Universities-Grants
Muzea-Galerie / Museums-Galleries
Projekty / Projects
Výstavy-expozice / Exhibitions
Informační technologie / Information Technologies
Personalia

Jiří T.Kotalík: Sto let velikonočního manifestu

Právě před sto lety, 5.dubna 1896 byl zveřejněn manifest „Českému lidu“, který znamenal významný mezník ve vztahu české společnosti k národnímu dědictví. V situaci, kdy jedinečné historické hodnoty Prahy byly existenčně ohroženy asanačním zákonem přijatým v roce 1893 dokázal Vilém Mrštík mobilizovat a sjednotit reprezentanty tehdejší české kultury i politiky k jednoznačnému vystoupení proti nesmyslnému ničení historických hodnot pod hesly falešného pokroku. Manifest konstatoval, že „...Praha není majetkem několika lidí, je majetkem nás všech a národ jediný v osobě každého jednotlivce má právo rozhodovat nad jejími osudy...“ a požadoval aby, „...celý národ mocným hlasem projevil svou vůli, aby zachováno bylo vše to, co k nám mluví kovovým hlasem našich dějin a v čem tkvíme celou svou minulostí...“.

Iniciátory manifestu byli Vilém Mrštík, společně se spisovatelem Václavem Hladíkem a historikem Jaroslavem Kamperem. Svůj podpis připojily pod manifest příslušníci různých politických i kulturních a generačních okruhů. Z literátů, kteří představovali tradičně nejagilnější část odborné veřejnosti to byli například Otakar Březina, Adolf Heyduk, Alois Jirásek, J. V. Sládek, Antonín Sova, Karolina Světlá, F. X. Šalda, Jaroslav Vrchlický, Julius Zeyer. Z umělců připojili svůj podpis Mikoláš Aleš, Václav Brožík, Vojtěch Hynais, Felix Jenewein, Julius Mařák, K. V. Myslbek, Stanislav Sucharda, Joža Uprka, Antonín Wiehl. Vědecké kruhy reprezentovali Max Dvořák, Jan Gebauer, Jaroslav Goll, Otakar Hostinský; politiky František L. Rieger, Karel Kramář, Jan Podlipný, abychom připomenuli jenom ty nejvýznamnější.

Ohlas manifestu byl ohromný. Po jeho uveřejnění jej podpořili četní jednotlivci, korporace

Petr Wittlich: Na závěr mandátu

Letošní valná hromada Uměleckohistorické společnosti byla významná tím, že podle jejích stanov byl zvolen výbor nový. Ohlédneme-li se ještě po minulém funkčním období, můžeme říci, že se podařilo stabilizovat existenci UHS, rozptýlit pochybnosti o jejím smyslu a vytvořit určité klima, které může být dále zlepšováno a rozvíjeno. Velkou zásluhu na tom mělo vydávání

Bulletinu UHS, který se díky obětavosti redakce a díky přispěvatelům stal živou a zajímavou tiskovinou, umožňující nejenom předávat informace od výboru ke členům, ale i překračovat horizont našeho spolku do širších odborných i mezinárodních okruhů. Nemusím jistě připomínat, že se výbor snažil

i o mezinárodní reprezentaci UHS, zejména úspěšnou realizací pobytu výpravy britských historiků umění, spojeným s pořádáním odborných zasedání a exkurzí. Centrum jeho působení však bylo pochopitelně v domácích záležitostech, zejména v nelehké otázce uplatňování vlivu historiků umění na konkrétní problémy v oblasti památkové ochrany a kulturní politiky. Experti výboru v tom směru spolupracovali s vládními orgány na přípravě a oponenturách důležitých zákonů a snažili se ze všech sil prosazovat naše odborné stanovisko. Není jejich vinou, že ne všechny jejich připomínky a náměty byly vzaty opravdu v potaz. Neutěšené poměry na Ministerstvu kultury a necitlivé zásahy politické moci do rozhodování o často zásadních

věcech (causa Bojnického oltáře a podobně), vedly nakonec k nezbytnosti jistého protestu, jehož síla mohla být sice jen platonická, ale pomohla oprostít naši mentalitu od příliš důvěřivého optimismu a kolektivismu a uvidět opět vztahy mezi politikou a kulturou v reálném světle. Tento odkaz předává starý výbor novému a přeje mu zejména to, aby se mu dařilo nalézat nové

Medaile ke stoletému trvání Společnosti vlasteneckých přátel umění z r. 1896

a účinnější cesty jak upevni sebevědomí uměleckohistorické obce uvnitř ní samé a získávat její vliv ve věcech obecné kultury, kde její hlas je vskutku nezastupitelný.

Zasedání Valné hromady 26.1.1996

Předseda UHS prof. Petr Wittlich přednesl zprávu o činnosti výboru v období od poslední valné hromady. Předložená revizní zpráva byla plémem jednomyslně odsouhlasena, UHS děkuje Dušaně Barčové a navrhuje, aby výbor projednal pro ni odměnu.

Doc. Jiří Kropáček pronesl laudatio Mgr. Jiřímu Fajtovi v souvislosti s udělením ceny Josefa Krásky. Mgr. Fajt poděkoval za udělení ceny a prohlásil, že se vzdává finanční odměny s ce-

nou spojené.

Ředitel Státního ústavu památkové péče dr. Josef Štulc informoval o stavu ve věci národní kulturní památky Valdštejnský palác v souvislosti s rozhodnutím o jeho využití pro potřeby Senátu. Poskytl rovněž informaci o jednání s předsedou a poslanci Poslanecké sněmovny dne 17. 1. Pro sledování celé kauzy byla navržena komise odborníků ve složení E. Fučíková, K. Křížová, D. Libal, M. Horyna, J. Štulc, I. Hlobil, M. Pavlík. Následovala diskuse ke cause Valdštejnský palác.

Volby nového výboru UHS se zúčastnilo 72 voličů členů společnosti. Volební komise byla zvolena ve složení mgr. A. Vlasáková-Volrábová, R. Prah. Výsledek tajných voleb potvrdil návrh obsažený v kandidátní listině (všemi hlasy: P. Černý, K. Chamonikola, I. Muchka, ostatní: Z.

Bláhová -2 hlasy, M. Judlová -1, L. Kesner ml. -11, J. Kotalík ml. -1, J. Kropáček -1, J. Royt -1, L. Slaviček -6, L. Sršeň -1, A. Šimková -1). Další navržené kandidáty: P. Wittlich (2x), P. Kalina, I. Kyzourová, A. Horová, J. Kříž, H. Seifertová (3x), L. Bydžovská (2x), M. Horyna (2x), B. Bukovinská (12x).

V další diskusi prof. P. Preiss vznesl dotaz ohledně existence a příp. činnosti národního komitétu CIHA.

Výbor UHS se sešel na ustavující schůzi 23. 2. 1996 a zvolil novým předsedou doc. Lubomíra Slavička, a místopředsedou dr. Ivana Muchku. Pravidelné schůze výboru se konají vždy poslední pátek v měsíci (s výjimkou prázdnin) v 10. 00 hod v pracovně Ústavu pro dějiny umění FF UK v Celetné ul. 20, Praha 1.

Jiří T. Kotalík: Sto let velikonočního manifestu
pokr. ze str. 1

a zastupitelstva různých venkovských obcí, které svými přírůpy začaly bombardovat pražskou radnici. Pod tlakem veřejnosti a kampaně v tisku nakonec městská rada zřídila zvláštní uměleckou komisi, jako poradní sbor při řešení stavebních otázek a povolává do ní tehdejší věhlasné architekty Jiřího Stibrala, Bedřicha Ohmanna, Osvalda Polívku, Jana Koulu, Václava Roštlapila a další.

Velikonoční manifest podnítil nebývalou vlnu zájmu široké veřejnosti o zachování rázu Staré Prahy, která kulminovala na stránkách všech tehdejších periodik, v první řadě Rozhledů, Lumíra a Volných Směrů. Svůj hlas připojila Zdeňka Braunerová svým článkem s působivým názvem „Skutky Koniášovy“ a znovu Vilém Mrštík útočným spisem uveřejněným opět na stránkách Rozhledů pod titulem „Bestia triumphans“.

Přes protesty však bourací práce pokračovaly; zmizela severní fronta Staroměstského náměstí, celé židovské město a řada dalších zcela jedinečných architektonických a uměleckých památek, které nám připomenou již jen jednotlivé svazky několikadílné publikace Zmizelá Praha. Utilitární hlediska a arogance moci sice zvítězily, ale přesto přese všechno se podařilo odvrátit celou řadu šílených projektů a nesmyslné boření zastavit, již ve změnách poměrů nově obsazené radnice, umělecké komise a za aktivní spoluúčasti Klubu za Starou Prahu, založeného v roce 1900 řadou signatářů Velikonočního manifestu.

Ve svém závěru požadoval velikonoční manifest z roku 1895 jako ústřední cíl celé akce přijetí zákona na ochranu našich vzácných památek. Je v mnohém příznačné, že tento zákon byl přijat až po sedmdesáti dvou letech přičemž o jeho vrcholně potřebné novelizaci a přijetí nové právní normy, která by reflektovala změněnou situaci a potřeby naší doby, se bez konečného efektu jedná již šestým rokem. Přestože dnešní situace je kvalitativně zcela odlišná od situace před stolety, zůstává velikonoční manifest aktuálním mementem. V dnešní době se netýká ani tak architektonických hodnot jednotlivých památkově chráněných objektů, ale ohrožena je především kulturní identita Prahy ve smyslu masivní proměny jejího parteru, komerčního přetížení centra a oslabení jeho obytné funkce, architektonicky problematických, naddimenzovaných a monofunkčních novostaveb na posledních volných parcelách či neúnosné dopravní zátěže. To vše má velmi těsné vazby na urbanistické vztahy, jejichž narušení by mělo Prahu osudové následky. Proto se v této souvislosti v poslední době oprávněně upozorňuje na autenticitu, jako základní památkovou kategorii, kterou je třeba v současnosti přednostně sledovat. Pojem „autenticita“ je přitom chápán v řadě kategorií, jako soubor původních materiálů a technologií, které by měly být podle možnosti v maximální možné míře zachovány či respektovány původních prvků

Karel Stejskal: Katalogizace českých iluminovaných rukopisů v Rakousku

Codex 2378, Österreichische Nationalbibliothek

Minule jsem v tomto bulletinu (2/95) podal zprávu o přípravě katalogu iluminovaných rukopisů českého původu v Österreichische Nationalbibliothek ve Vídni (ÖNB). Úkol bude pod vedením Prof. Gerharda Schmidta pokračovat i v příštím roce. První část zmíněného katalogu, dovedená A. Fingernagelem a M. Rolandem do poloviny 14. století, je již v tisku. (Oba jmenovaní kolegové jsou zároveň výbornými fotografi, kteří pohotovostně obstarávají barevnou dokumentaci.) V současné době spolupracuje autor těchto řádek s dr. Ulrike Jenni na katalogizaci dalších vídeňských rukopisů. Revize údajů v obsáhlém Inventáři F. Unterkirchera (1957) přinesla m.j. zjištění, že brevii cod. 1977, označený v něm za rakouskou památku, byl po roce 1350 iluminován naším Mistrem křížovníckého brevii. Do jedné z drobných iniciál tohoto rukopisu je vkomponována izolovaná postava sv. Václava přinášejícího dříví z lesa. Týž iluminátor se podílel na výzdobě

známého čtyřdílného antifonáře v klášterní knihovně ve štyrském Vorau (cod.259). Druhému iluminátorovi antifonáře mohou připisat jedinou miniaturu ve fragmentu bible ÖNB cod.s.n.4229. Před časem prokázala H. Hensle-Wlasak, že objednavatelem antifonáře nebyl biskup Dětiš z Portic, takže dosavadní datování tohoto rukopisu do let 1360 - 61 není nikterak zajištěno. To má své důsledky i pro nynější, příliš rané datování karlovských nástěnných maleb. Ikonograficky zajímavé jsou zběžné perokresby v astronomicko-přírodovědeckém sborníku cod. 2378, který si kolem r. 1375 pořídil svatovítský kanovník Mikuláš. Beran ve zvěrokruhu přidruhuje

zde kopýtkem kříž a Panna má dokonce kolem hlavy svatý. (Ta je nepochybně původní, neboť zčásti zakrývá ocas sousedního Lva.) Za dílo českého iluminátora z doby kolem r. 1380 mohou označit též kvalitní miniaturu ve fragmentu latinské učebnice cod. s.n. 223. V úvodní iniciále cod. 2062, obsahujícím Summu B. Pisana opsanou v Hradci Králové r. 1399, je vkomponována postava mladého dominikána. Tuto iniciálu jsem připisal prvnímu iluminátoru Jenštejnova Vatikánského kodexu, který vyzdobil rovněž Oficiu sv. Eligie (dnes v Měst. knih.v Paříži). Brevii cod. 1842 byl kolem r. 1390 dodán do vratislavské diecéze, kam se hlásí svým kalendářem, nejspíš z Prahy, neboť souvislost částí podkresb jeho miniatur s uměním jednoho z iluminátorů Václavovy bible, Mistrem sedmi dnů stvoření, je zřejmá. Ve václavském rukopise Zlaté buly datovaném 1400 (cod. 338) vytvořil podle mého názoru několik ornamentálních ini-

bez jejich masivní výměny či proměny (nebezpečí přerestaurování, vytváření falešných obrazů nových památek-tak jak na ně upozomila např. zpráva britských expertů z National Trust po jejich návštěvě v České republice). K tomu se řadí přirozeně i pojem autenticity architektonické a urbanistické, kterou přesvědčivým způsobem charakterizoval Dobroslav Libal v prvním čísle letošních Zpráv Klubu Za starou Prahu. Právě uplatnění principů autenticity sídelních souborů se může stát účinným nástrojem v boji za zachování komplexních hodnot urbanistických i architektonických v našem krajinném prostředí a zamezení jejich devastace.

Velikonoční manifest v tomto smyslu dokládá obrovský význam vytvoření jednotné fronty českých intelektuálů a politiků. Je potěšitelné, že řada konkrétních projektů dokázala v poslední době sjednotit nejrozličnější instituce a korporace např. v případě kostela sv. Michala, projektu hotelu Four Seasons či umístění Senátu do areálu Valdštejnského a okolních paláců. Svůj aktivní podíl na tom měla i Uměleckohistorická společnost, již lze připomenout z jednotlivých stanovisek uveřejněných v jejím Bulletinu i z bilančního přehledu dvouleté činnosti Pražského grémia (kterou přineseme na jiném místě), mezi jehož zakládající instituce UHS patří. Prognóza Viléma Mrštika, že konečný boj nebude dobojován dříve, dokud nebude vymýcen moment soukromého zájmu a spekulace a dokud sami občané nebudou rozhodovat o památkách své minulosti se ukázala být jako velmi jasnouživá.

Umění a architektura františkánů-observantů v českých zemích

Dne 4. března 1996 pořádal Konvent menších bratří františkánů u Panny Marie Sněžné spolu s Fakultou architektury ČVUT v Praze konferenci, věžící se k problematice umění františkánů-observantů v Čechách a na Moravě. Úvodní příspěvek Milady Radové byl věnován architektuře observantských klášterů, zejména klášterům v Kadani a Bechyni, u nichž byl specifikován vztah k architektuře v Míšni, odkud stavitelé převzali zejména motiv skřípkové klenby. Klášterní kostely byly stavěny často jako rodová pohřebiště šlechticů, kteří je založili. Fundovaným výkladem umístěním sepulchrální plastiky ve františkánských klášterních kostelech a ikonografií náhrobku Jana Hasištejnského z Lobkovic, díla Ulricha Creutze, se zabýval Jan Chlíbec. Své starší výsledky bádání obohatil o srovnání s padovskou plastikou Oplakávání Quida Mazzoniho, se kterou se Jan Hasištejnský z Lobkovic setkal na své pouti do Svaté země a jejíž popis se dochoval. Ivana Kyzourová podrobila slohové analýze díla Mistra IW. Zejména upozomila na Votivní obraz Kašpara Kašpárka, na desku se světicemi ze Strahovské obrazárny a nově připsala Juditu z téže sbírky Mistru IW a nikoliv Lucasu Cranachovi. Pavel Kalina referoval o sochařském díle Ukřižovaného z klášterní-

ciál iluminátor dvou rukopisů v pražské NK (VI G 13, VIII 5d). Jeho dílem je rovněž výzdoba Zimního antifonáře plzeňského faráře Mikuláše z roku 1412 (Praha, KNM XII A 24). Nedávno se v aukci antikvariátu J. Günthera v Hamburku vynořily další miniatury tohoto iluminátora v brevii choťšovského probošta Sulka z Hrádku prodaném do zahraničního soukromého majetku. Cod 1515, obsahující komentář Řehoře z Rimini, doprovodil F. Unterkircher poznámkou: „1344, wahrscheinlich Österreich“. Datum v kolofonu bylo však mechanicky opsáno z předlohy. Mohu konstatovat, že dvě průměrné figurální iniciály v tomto rukopise namaloval na počátku 15. století iluminátor, který pracoval pro svatojiřskou abatyši Kunhutu z Kolovrat: dvě jeho celostranné miniatury jsou obsaženy v brevii cod. 1939 s

českými přípisky.

V ČČH 1995, s. 419-425 jsem podrobněji pojednal o sedmi iluminovaných kodexech českého původu v ÖNB obsahujících Viklířovy spisy. K tomu mohu zde ještě připojit theologické sborníky cod. 4937 a 1387. Do prvního z nich byla kolem r. 1452 vězována část staršího náčrtníku obsahujícího perem kreslené vzory pro ornamentální iniciály. Druhý sborník vyzdobili malovanými iniciálami tři iluminátoři. Miniatury prvního z nich vykazují dalekosáhlé shody s ornamentikou Plzeňské bible dopsané roku 1446 a chované dnes v Mnichově (clm. 4501a.) Tato bible byla pojata i do monumentálního katalogu „Gotika v západních Čechách“ stejně jako díla řady jiných umělců, kteří pracovali zároveň pro pražské, resp. husitské objednavatele.

Zuzana Všetěčková: Mezinárodní vědecké symposium k výstavě Gotika v Západních Čechách 1230-1530

Západní Čechy v době vrcholného a pozdního středověku (K počtě 70. narozenin Prof. PhDr. Jaromíra Homolky, DrSc.)

Ve dnech 16.-18. dubna 1996 uspořádala Národní galerie v Praze a Ústav pro dějiny umění Filosofické fakulty University Karlovy v prostorách Kláštera sv. Anežky České v Praze mezinárodní konferenci. Úvodní příspěvky Pavla Preisse a Jána Bakoše shrnuly vědecký přínos Jaromíra Homolky pro výzkum českého a slovenského středověkého umění, zejména metodologicky zhodnotily práce, zabývající se fondem středověké plastiky obou oblastí. Jaromír Homolka se poté ujal slova a seznámil posluchače se současným pohledem na vznik českého krásného slohu, který bezpochyby vyrostl z karlovského umění, jehož představiteli byli nejen Mistr Theodorik a rodina Parlérů, ale i sloh iluminátora Pasionálu abatyše Kunhuty.

Problematice architektury se věnoval Friedrich Fuchs a upozornil na vliv Parlérůvského umění na dóm v Řezně, Klára Benešová analyzovala a nově interpretovala architekturu kostela sv. Mikuláše v Čechovicích a Tomáš Durdík zdůraznil nově budované předsunuté bašty hradů, jejichž funkcí bylo zablokování nejnebezpečnějších míst při dobývání středověkých hradů, postavených na vyvýšených místech. Architekturu Plzně jako „ideálního města“ v konfiguraci významných klášterů a hlavního farního kostela na základě městského panoramatu vyzvedl Miloš Kruml.

Na výstavě byla nejpočetněji zastoupená plastika, k níž se vázala i řada referátů. K dílu Mistra Ukřižování z kostela sv. Bartoloměje v Plzni se vyslovil autor koncepce výstavy a ředitel Sbírký Starého umění NG v Praze Jiří Fajt, z rakouské strany pak Arthur Salinger. Pozomost Ivo Hlobila zaujala Madona z Dyšiny v rámci děl Mistra Michelské Madony, podobně spíše ze slohového hlediska Milena Bartlová referovala o Madoně z dominikánského kláštera v Plzni a provedla

srovnání se sochou P. Marie v kostele sv. Bartoloměje a s Madonou Droužetickou. Pavel Štěpánek na postavách dvou soch sv. Jakuba zmínil šíření kultu svěťce a konání poutních cest do Španělska. Olga Kotková se zabývala technologií terakotových apoštolů z Újezda sv. Kříže, Lubomír Turčan upozomil na vztah Madony z Velkého Šanova k západočeskému okruhu.

K deskové malbě se velmi podrobnou ikonologickou studií vyslovil Jan Royt při interpretaci Madony Klasové z Boru u Tachova. Peter Kováč řešil problematiku lokalizace oltáře z Rábí a tzv. Žichovických desek; za objednavatele oltáře z Rábí podle znaku určil Jana Horstoffara. Olga Pujmanová se zabývala ikonografií drobné desky Klanění tří králů s pozoruhodným motivem zavinutého Ježíška v klíně matčině, jejíž plášť byl zkropen krví zřejmě v aluzi na P. Marii Bolestnou. V obsáhlém ikonologicky zaměřeném příspěvku analyzoval Rainer Kahsnitz cyklus Apokalypsy ve Velislavově bibli. Z. Všetěčková se pokusila určit jednotlivé proroky v kostele v Kožlanech a v rámci jedné dílny zmínila i malby v kostele v Plané nad Mží.

Z oboru sfragistiky zaujal referát Karla Mráze o jezdeckých pečeti pánů ze Strakonice. Spíše z hlediska středověké literatury byl koncipován referát Zdeňka Uhlíře k ikonografii sv. Václava. Za restaurátory, jimž patří dík za velmi zdařilou prezentaci památek Západních Čech, promluvil Martin Pavala a Petr Kuthan. Konferenci zakončila zdařilá a dobře připravená exkurze do Plzně, Litic, Čechovic, Horšova a Horšovského Týna.

Lze jen poděkovat všem pracovníkům Národní galerie a Ústavu pro dějiny umění FF UK za velmi pečlivě připravenou konferenci k počtě jubilejního profesora dějin umění PhDr. Jaromíra Homolky, jemuž vyslovila při této oslavě řada kolegů, přátel a žáků upřímné ocenění za jeho dlouholetou systematickou vědeckou a pedagogickou činnost.

KONFERENCE A PŘEDNÁŠKY

Národní galerie v Praze a Italský kulturní institut v Praze uspořádaly ve dnech 29. 2. a 1. 3. 1996 u příležitosti konání výstavy „Mezi erupcí a morem. Malířství v Neapoli 1631 - 1656“ stejnojmennou mezinárodní konferenci. Příspěvky předních českých a zahraničních badatelů byly věnovány především dvěma tematickým okruhům: Malířství v Neapoli od třicátých let do roku 1656 a Umění a moru.

Italia e Boemia nella cornice del Rinascimento europeo

Fondazione Giorgio Cini, Accademia della Repubblica Ceca, Università Carlo di Praga, Isola di San Giorgio Maggiore, Venezia 18.-21. 3. 1996

Konference o vztazích mezi Itálií (zvláště Benátkami) a českými zeměmi a o širokých souvislostech protohumanismu a humanismu od 14. století do doby kolem 1620 se konala v historickém prostředí sídla Fondazione G. Cini (vybaveného skvělou knihovnou zaměřenou hlavně na Benátky a severní Itálii). Na české straně se na ni aktivně podílelo téměř dvacet badatelů, zejména historiků, historiků literatury, historiků umění a hudebních historiků z několika pracovišť. Vysokou úroveň jednání předurčil svým vstupním referátem František Šmahel o kontaktech za rané renesance. Je škoda, že na italské straně se nemohl účastnit konference Enrico Castelnuovo (o aspektech uměleckých vztahů italsko-českých ve 14. století a počátkem 15. století, což je námět aktuální také vzhledem k nástěnnému cyklu Dvanácti měsíců ve věži hradu v Tridentu. Naši historici umění přednesli následující referáty: Klára Benešová: Alternativa konce středověku. Umění konce 14. a počátku 15. století v Čechách. - Ivo Hlobil: Morava a umění italského Quattrocenta - Jaromír Adamec: Juditin most v Praze. K počátkům italských vlivů v české architektuře. - Jiří Kropáček: Francesco Terzio, malíř z Bergama a Praha.

Ze všech referátů má být sestaven sborník. Další konference o zmíněných vztazích se má konat v Praze nejspíše na jaře 1998; zvoleným rámcovým námětem je období 17. a 18. století.

Jiří Kropáček

Historické muzeum Národního muzea v Praze - oddělení starších českých dějin připravilo ve dnech 15. 4. a 22. 4. 1996 u příležitosti instalace restaurovaného originálu sousoší sv. Luitgardy z Karlova mostu od M. B. Brauna v Lapidáriu NM cyklus přednášek (Jaromír Neumann: Sousoší sv. Luitgardy a jeho vznik, Miloš Suchomel: O doplňcích a sochařských reprodukcích Braunova sousoší Vidění sv. Luitgardy a restaurátoři Jan Bradna a Jiří Novotný: Transfer

a restaurování originálu sousoší sv. Luitgardy).

Symposium o využití archivních pramenů v dějinách umění

se uskutečnilo zásluhou Provenance Indexu of the Getty Art History Information Program v Malibu, USA (Cal.) a haagského Rijksbureaua voor Kunsthistorische Documentatie v Haagu ve dnech 6. - 7. června 1996. V průběhu dvoudenního setkání informovali a diskutovali přední badatelé, historikové umění, archiváři a historikové, zabývající se především dějinami sběratelství (mj. ředitel Provenance Indexu Burton Frederickson, Erik Duverger, J. Michael Montias, Pieter Biesboer, Bas Dudok van Heel, Christopher Brown, Arthur Mac Gregor Marten Jan Bok, Anton Schuurman, Gary Schwarz ad.) o možnostech a také o limitech používání nejrozličnějších typů archivních materiálů (zejména pozůstalostních inventářů) v bádání zaměřeném na dějiny evropského sběratelství, na sledování náplně a charakteru sbírek obrazů a dalších artefaktů (knih, uměleckého řemesla, vědeckých přístrojů etc.) v Anglii, Francii, Itálii, Nizozemí (Antverpy, Haarlem, ale také menší města mimo hlavní centra) a rovněž ve střední Evropě, včetně českých zemí. Z českých specialistů se setkání zúčastnili Zdeněk Hojda, Jiří Pešek a Lubomír Slaviček, kteří účastníky symposia obeznámili s výsledky, kterých na tomto poli dosáhlo české bádání. (Jiří Pešek vystoupil se zprávou o pražských měšťanských pozůstalostních inventářích 1570 - 1784 jako důležitém prameni umělecko-historického výzkumu a Lubomír Slaviček s přednáškou o vizuálních pramenech vztahujících se ke šlechtickým obrazovým sbírkám 17. a 18. století.) V programu symposia nechyběly ani informace o využívání počítačové techniky při zpracovávání výsledků archivních průzkumů a o pozoruhodných aktivitách Gettyho Provenance Indexu, o kterých přinese Bulletin UHS zevrubnější informaci v některém z příštích čísel.

-sla-

„Gesamtkunstwerk“ v barokním umění

Ve dnech 11.-15. června 1996 se uskutečnilo mezinárodní symposium v portugalském barokním městě Braga pod názvem „Struggle for Synthesis - The Total Work of Art in the 17th and 18th Centuries“. Původní vědecký projekt vznikl na půdě kanadské Univerzity v Montrealu (profesoři Louis de Moura Sobral, David Booth, Hans-Karl Lücke) a posléze byl podpořen portugalskými státními i lokálními úřady, které se ujaly jeho uskutečnění. Organizátorem symposia (portugalskému Ministerstvu kultury, Galerii de Pintura do Rei D. Luis v Lisabonu, Univerzitě

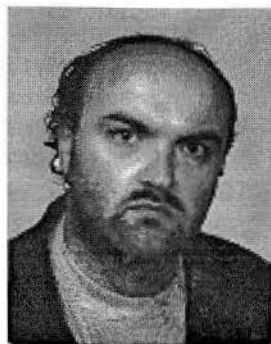
Umění a architektura františkánů-observantů v českých zemích, pokr. ze str. 3

ho kostela v Bechyni a zařadil jej do souvislosti vývoje středoevropského umění 16. století. Štěpán Kohout se věnoval pobytu sv. Jana Kapistrána v Olomouci a otevřel tak problematiku významu kazatelské činnosti tohoto františkánského světce v našich zemích. Právě v Olomouci byl založen františkánský klášter v místě, kde Jan Kapistrán kázal. Badatel sledoval pouť světce do Českého Krumlova, Chebu, Mostu a do dalších měst. Zejména zdůraznil osobní účast sv. Jana Kapistrána při obléhání Bělehradu, kde světec horlivě kázal proti Turkům a měl velký podíl na vítězství vojsk Jana Hunyadyho v roce 1468. Ivo Hlobil podrobil široké ikonografické analýze tematiku bernardinských sluncí zejména ve výtvarných dílech Moravy. Sv. Bernardin (1380-1444) byl v roce 1450 kanonizován, jeho kázání vždy těsně souvisela se jménem Ježíš, jehož zkratku YHS měl světec vepsanou do kotouče slunce s dvanácti paprsky, které symbolizovaly verše Credo. Tento atribut jednoznačně odlišuje sv. Bernardina od velmi podobně zobrazovaného sv. Jana Kapistrána, držícího však v ruce kříž. Jednoznačně tak badatel určil jako sv. Jana Kapistrána světce namalovaného v ambitu kláštera františkánů v Jindřichově Hradci, věnoval pozornost nástěnné malbě v kostele Neposkvrněného početí P. Marie v Olomouci, zobrazující bitvu u Bělehradu, kde Jan Kapistrán držel v rukou zobrazení Bolesného Krista. Podrobně sledoval rozšíření trigramu YHS, často se vyskytujícího zejména na architektonických památkách. Martin Elbel se věnoval kultu sv. Jana Kapistrána v českých zemích až do doby barokní. Upozornil na nový typ světce-kazatele, který se rozšířil právě v 15. století. Hana Hlaváčková analyzovala Miličinskou bibli, jejíž iluminace provedl Mistr Pavlových epištol zřejmě na konci 14. století. Souborem miličinských rukopisů, které od roku 1630 byly v majetku františkánského řádu se zabývala Milada Studničková a šířeji se věnovala ikonografii iluminací dvou pozdně gotických františkánských rukopisů z kláštera v Kadani. Badatelku zaujaly zejména mariánské a christologické náměty, které malíři převzali pravděpodobně z dobové grafiky. Některé z promítnutých ukázek doplnily referát I. Hlobila. Můžeme shrnout, že temata, jimž jendotliví badatelé věnovali pozornost, daleko přesáhly komorní ráz konference a doufáme, že s jejich definitivní podobou se setkáme v ohlášeném sborníku.

Zuzana Všecková

Cena Josefa Krásky

Při valné hromadě Uměleckohistorické společnosti v Českých zemích dne 26. ledna 1996 byla udělena cen Josefa Krásky za rok 1995 Mgr. Jirímu Fajtovému, řediteli sbírky starého umění Národní

galerie v Praze. Jak bylo konstatováno výbo-rem, toto uznání se vztahuje netoliko na dosa- vadní Fajtovu publikační činnost zaměřenou k českému středověku, ale i jeho kompetentnost a akribii, jež osvědčuje při velkých, velmi obtíž- ných úkolech, dnes v Národní galerii. Na prvním místě třeba zaznamenat jeho někdejší neúnavu práci v Lapidáriu Národního muzea v Praze, kde objevil řadu pozoruhodných předmětů a přispěl vydatně ke zpřístupnění této jedinečné sbírky provázené novým průvodcem (1993). Druhým důležitým výkonem je jeho studijní a organiza- ční podíl na objevené výstavě Gotika v západních Čechách (1230-1530), instalované v Plzni a po- sléze v Praze, již doprovází třisvazkový katalog s příručkou. Pro Fajtovo osobní zaujetí oborem je příznačné, že se velkoryse vzdal finanční částky spojené s tímto oceněním.

Životní jubileum prof. Pavla Preisse

Prof. PhDr. Pavel Preiss, DrSc., dlouholetý pra- covník Národní galerie v Praze a jeden z nejvý- znamnějších českých historiků umění součas- nosti, oslavil 21. 5. 1996 v plné síle a pracovním nasazení své sedmdesáté narozeniny. S jeho jménem je neodmyslitelně spojen především rozvoj bádání v oblasti umění raného novověku. Jako náš přední znalec a interpret malby a kresby doby manýrismu a baroka publikoval mj. monografie Giuseppe Arcimboldo (1967), Václav Vavřinec Reiner (1970), Pražské paláce (1973, spoluautor E. Poche), Panoráma maný- rismu (1974), Michelangelo - kresby (1975), Boje s dvojhlavou saní (1981), Italští umělci v Praze (1986), Ve znamení břevna a růže (1989, spoluautor M. Vilímková), a rovněž nespo- četnou řadu výstavních katalogů, monografic- kých studií a materiálůvých příspěvků v domácím i zahraničním odborném tisku. Významné životní jubileum připomněl 18. 4. 1996 Seminář dějin umění FF MU v Brně a Mo- ravská galerie Brno večerem „Hommage a Pa- vel Preiss“, na němž k jubilentově počtě své přednášky přednesli Jiří Kroupa (Franz Anton Palko v Tovačově) a Lubomír Slaviček (Dvě po- doby barokního sběratelství v Čechách). Národ- ní galerie v Praze připravuje sborník věnovaný Pavlu Preissovi, do něhož své přispělo přes 50 českých a zahraničních historiků umění.

KONFERENCE A PŘEDNÁŠKY

Minho a Museu Nogueira da Silva v Braze) a vědeckému komitétu z montrealské univerzity se podařilo sestavit z jednotlivých příspěvků ne Minho a Museu Nogueira da Silva v Braze) a vědeckému komitétu z montrealské univerzity se podařilo sestavit z jednotlivých příspěvků ne- smírně zajímavý program, zahrnující příklady barokní umělecké syntézy v Portugalsku a Špa- nělsku, ve střední a jižní Americe na jedné stra- ně a na druhé straně v Itálii (a rovněž na Itálii ovlivněné Maltě), v Německu a ve střední Evro- pě. Na sympoziu zaznělo celkem 50 příspěvků badatelů z Kanady, USA (např. Eric Garberson, John A. Pinto, Th. DaCosta Kaufmann, Evonne Levy, ad.), Portugalska, Španělska, Mexika, Brazílie, Bolívie, Chile, Salvadoru, Peru, Ně- mecka, Švýcarska, Francie, Polska, Anglie, Malty a České rep.; bylo však pamatováno i na čas k diskusi k jednotlivým referátům i na pane- lovou diskusi v závěru. Sympozia se účastnili i další historikové umění, zejména potom studenti dějin umění z Lisabonu a Bragy. Jednání se ko- nalo v příjemném prostředí Museu Nogueira da Silva a v benediktinském klášteře Sao Martinho de Tibaes.

Organizačně velmi vydařené jednání bylo rozdě- leno do čtyř sekcí: (a) Koncepty, metody a pro- blémy; (b) Prostory profánní; (c) Prostory sak- rální; (d) Prostory zahradní a efemémi. V první sekci zaujaly zejména příspěvky W. Oechslina o barokním universalismu a E. Garbersona o his- toriografii pojmu „Gesamtkunstwerk“. Nastínil ji na pozadí té skutečnosti, že úsilí o celistvost uměleckého díla je vlastně integrální v celé zá- padoevropské umělecké tradici a v tomto světle lze nejlépe pochopit jeho projevy v 17. a 18. století. Středoevropskému prostředí byly věno- vány některé referáty německých historiků umě- ní, Konstanty Kalinowski analyzoval uměleckou a politickou syntézu ve výzdobě Vévodského klášterního sálu v Lubiazi. České, resp. morav- ské prostředí zastupoval Jiří Kroupa svým pří- spěvkem „Idea ac conceptus: premonstrátské kláštery na Moravě jako umělecký a krajinný soubor“. Organizátoři přislíbili vydat ze sympo- sia reprezentativní publikaci s barevnými repro- dukcemi. jk

Mezinárodní konference „Jan Lu- cemburský a umění jeho doby“

K 700. výročí narození a 650. výročí úmrtí če- ského krále a lucemburského hraběte Jana pořá- dá Ústav dějin umění AV ČR spolu s Národní galerií a s Galeríí hl. m. Prahy mezinárodní kon- ferenci, která by měla upozornit na hlavní otáz- ky, spojené s uměleckou tvorbou první poloviny 14. století v Českém království i v zemích, s ni- miž byl král Jan v těsném kontaktu. Vyzvání k účasti byli především autoři plánovaného kato- logu výstavy z ČR i z ciziny, který je odložen

spolu s výstavou na r. 1998.

Konference se bude konat v Praze ve dnech 16.-21. 9. 1996 v Národní galerii-Klášteře sv. Anežky České. Záštitu nad konferencí převzal primátor hl. m. Prahy a Prezident Akademie věd ČR. Jednacími jazyky budou kromě češtiny ang- ličtina, francouzština a němčina. Konferenční po- platek, v němž je zahrnut sborník konference, tištěný program a abstrakta konferenčních pří- spěvků, zahajovací raut, občerstvení během konference a technický servis, činí pro české účastníky 700,- Kč. Důchodci a studenti stejně jako další zájemci, kteří nebudou mít referát, ale chtějí se zúčastnit jako posluchači, mají vstup volný.

Pokud se někdo z vás chce ještě přihlásit doda- tečně s diskusním příspěvkem (do 15 min.), může tak učinit na níže uvedených adresách. Veškeré otázky, týkající se odborného zajištění konference zodpoví:

dr. K. Benešová, Ústav dějin umění AV ČR, Husova 4, Praha 1, Fax 24 22 94 36
Organizační záležitosti zajišťuje agentura Ica- ris, Ltd., Conference Management „King John“, nám. Dr. Holého 8, 180 00 Praha 8, Tel./Fax.: 68 40 817.

Národnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech: Praha středověku i novo- věku ve středoevropském srovnání

Archiv hl. města Prahy, OSI Vídeň - pracoviště Brno a Institut mezinárodních studií FSV UK se dohodly věnovat letošní pražské říjnové zasedá- ní k dějinám hl. města Prahy problematice sou- žití národnostních skupin ve městě od středově- ku do 20. století. Konference se koná ve dnech 1. - 2. 10. 1996 v konferenčním sále 2. patra Clam-Gallasova paláce, Husova ul. 20, Praha 1. Konferenční poplatek se nevybírá.

HISTORICKÁ OLOMOUC XI

Filozofická fakulta univerzity Palackého v Olo- mouch, Nadace Patriae, Společnost pro dějiny věd a techniky. Archiv Akademie věd ČR pořá- dají ve dnech 2. - 3. 10. 1996 sympozium HIS- TORICKÁ OLOMOUC XI. Tradiční mezioborové sympozium je zahrnuto do rámce akcí konaných při příležitosti 50. výročí obnovení univerzity v Olomouci. Dějiny univerzity v Olomouci budou tvořit jedno ze dvou témat sympozia. Druhé je podmíněno neméně významným jubileem, 250. výročí založení první učené společnosti na na- šem území „Societas incognitorum“.

I. Dějiny univerzity v Olomouci - 1573 - 1946 - 1996.
Interdisciplinární pohled na více než čtyřsetletý vývoj univerzitního učiliště v Olomouci z hedis- ka domácího a celoevropského kontextu.

KONFERENCE A PŘEDNÁŠKY

II. Societas incognitorum.

Vývoj vědeckých společností mimouniverzitního charakteru v evropském kontextu.

Ve dnech 19. 3. a 21. 3. 1996 se v Ústavu pro dějiny umění UK uskutečnily dvě přednášky dr. Theo Cowdella (Sheffield Hallam University, School of Cultural Studies), odborníka v oblasti muzeologie a historie umění 20. století.

I. Galleries and museums in a market economy: changing demands 1985 - 1996

II. Galleries, merchandising and publics

Prof. dr. Petr Wittlich pronesl v březnu a dubnu

t. r. cyklus osmi přednášek o českém umění a architektuře období 1880 - 1930 pro École Pratique des Hautes Études na pařížské Sorbonně.

3. 6. 1996 proslovil významný severoamerický chemik, podnikatel, filantrop a sběratel dr. Alfred Bader (Milwaukee, USA) při své návštěvě Brna přednášku na téma: Rembrandt - originál a kopie. V přednášce, jejímiž pořadateli byl rektor Masarykovy univerzity, Seminář dějin umění FF MU a Moravská galerie Brno, dr. Bader hovořil mj. o svých zkušenostech sběratele holandského umění 17. století a vyjádřil se také k problematice znalectví v současné době, jeho možností a limitům.

Pohřební výbava českého krále Rudolfa. Nejstarší Habsburkové na Pražském hradě

Dne 16. ledna 1996 byla na Pražském hradě, v místnosti Stará registratura ve Starém královském paláci otevřena výstava „Pohřební výbava českého krále Rudolfa. Nejstarší Habsburkové na Pražském hradě“. Výstava, kterou pořádala Správa Pražského hradu, se konala do 30. dubna. Byly zde prezentovány předměty, které tvořily součást pohřební výbavy Rudolfa Habsburského, rakouského vévody (+ 1290), a Rudolfa I. Habsburského, českého krále a synovce předchozího (+ 1307). Předměty jsou součástí nejen státních sbírkových fondů, ale i Pokladnice chrámu sv. Víta.

Oba Habsburkové byli po své smrti v Čechách pohřbeni původně v románské bazilice sv. Víta. Při výstavbě gotické katedrály byly jejich ostatky přeneseny do kaple sv. Šimona a Judy. Hroby byly náhodně objeveny v roce 1870. Tehdy byly vyjmuty pohřební korunovační klenoty českého krále, meč jeho strýce a nápisové destičky, označující oba vedle sebe zahřoubené hroby. Kosterní pozůstatky i s textílem, který byl v soudobé zprávě označen jako zbytky roucha českého krále, byly vráceny zpět. V roce 1935 byly ostatky uloženy do společné rakve s pozůstatky Eleonory, dcery Maxmiliána II. do královské hrobky v katedrále sv. Víta. Naposledy byl hrob otevřen v roce 1991 v souvislosti s antropologicko - lékařským průzkumem historických osobností. Na závěr průzkumu byly ošetřené kosterní pozůstatky, připsané podle písemných zpráv i výsledků bádání pouze českému králi, uloženy zpět do rakve.

Všechny předměty, které se postupně z místa posledního odpočinku obou Habsburků vyjímaly, byly v posledních letech restaurované. Textil byl předán do centra nadace W. Abegga ve Švýcarsku, meč a korunovační insignie byly restaurovány v Čechách. Souběžně s restaurováním

probíhal podrobný archivní, historický, umělecko-historický, technologický, mikrobiologický a antropologický průzkum. Právě díky spolupráci několika odborníků bylo možné zodpovědět na všechny otázky, které se vyskytly v průběhu restaurování, takže dnes bylo možné vystavit celý nález v dobrém stavu. Neméně důležitá je však i jeho interpretace.

Korunovační klenoty jsou vedle podobných z hrobu Přemysla Otakara II. vzácným dokladem o vzhledu dnes nedochovaných královských insignií. Upozorňují nás na vysokou kvalitu uměleckého řemesla v Čechách na přelomu 13. a 14. století a jsou svým způsobem ojedinělé tím, že byly zhotovené z drahých kovů. Do hrobů panovníků totiž nebývalo zvykem dávat nákladné insignie.

Meč Rudolfa, rakouského vévody, byl možná i o sto let starší a pro vévodu byl pouze upraven. Dokládá to kovářský svár na rukojeti. Nabízí se zde zajímavý výklad o rodovém majetku. Pohřební roucha českého krále je unikátním dokladem světské módy začátku 14. století. Rudolf I. nebyl, tak jako jiní panovníci, pohřben v majestátním rouchu, možná proto, že nebyl oficiálně korunován. Šaty byly zhotoveny z luxusních, zlatem bohatě vytkávaných importovaných látek, a jejich střih byl na tehdejší dobu velmi moderní.

Vedle těchto předmětů byly vystaveny i obě nápisové destičky a listina, kterou zajistila vdova po českém králi, Alžběta Rejčka, výnosy na konání mší za svého zemřelého chotě.

Členění místnosti Stará registratura ve Starém královském paláci umožnilo pořadatelům opticky vytvořit dvě části - v přední byly vystavené originály a zadní byla věnována dokumentaci. Při vstupu do místnosti na sebe upoutala pozornost vitrína s klenoty, mečem a destičkami, dru-

Anna Masaryková

18. března 1996, těsně před svými 85 narozeninami zemřela Dr. Anna Masaryková.

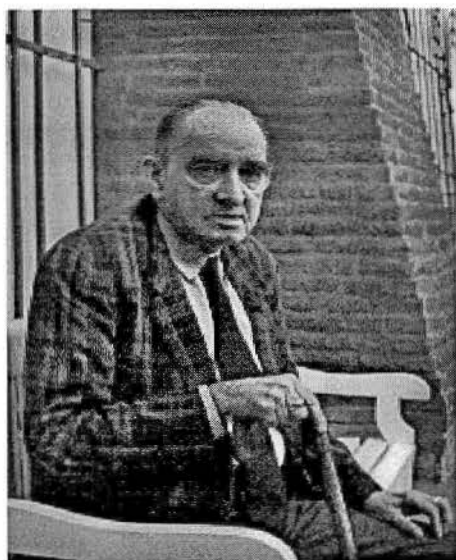
Absolventka Karlovy university navštěvovala kromě dějin umění (prof. Birnbaum a Matějček) také historický seminář Pekařův. Její zájem patřil od počátku umění 19. a 20. století. Svoji dizertaci věnovala fenomenu druhého rokoka a její pohled, metodicky inspirovaný vídeňskou školou, byl tak zajímavý, že práce byla hned publikována v Ročence dějin umění.

Slibně započatá kariéra - Anna Masaryková se činně zúčastňovala práce spolku Mánes - byla drasticky přerušena vypuknutím světové války. Její jméno, připomínající slavného děda nesmělo být vidět a tak publikovala pod dívčím jménem své matky - Brynychová. Jediné místo, které se pro ni tehdy ještě našlo bylo v archivu spolku Mánes. Tam pracovala kratší čas a tam se také naučila číst práci s prameny.

Po skončení války se jí konečně otevřela cesta do Národní galerie, kde zůstala až do svého odchodu do penze v roce 1971. Málo se ví, že hlavně díky její intervenci Národní galerie znovu získala pro své sbírky Šternberský palác. Moderní sbírka v jejímž čele po roce 1945 stála uspořádala v Británii velkou a úspěšnou výstavu současného českého umění, která byla hlavně jejím dílem. Po tomto úspěchu přišel však rok 1948 a jméno Masaryková začalo být opět nepohodlné. Po pravdě řečeno nebylo to jen jméno, ale i jeho nositelka. Byla to žena velmi vzdělaná, temperamentní a přímá. Byla „uklizeň“ do archivu NG, který právě ona začala uspořádat a budovat, neboť si byla vědoma významu tohoto oddělení pro práci ústavu. Po krátké epizodě v Grafické sbírce, kam se znovu vrátila v šedesátých letech, pracovala nejdéle ve sbírce malby 19. stol. Zde patřil její zájem především osobnosti Navrátilově o jeho díle publikovala řadu článků i práci věnovanou jeho činnosti v Nových mlýnech na Novém městě pražském (Praha 1941). V Pramenech publikovala monografie Corota (1937) a Delacroixe (1947). V roce 1963 vyšla v edici Národní galerie její kniha České sochařství 19. a 20. století

a pět let před ní monografie Josefa Mařatky. Není zde místo na výčet drobnějších publikací a článků a není ani možné vše vyjmenovávat. Anna Masaryková patřila ke generaci, která v sobě měla pokoru před uměleckým dílem a věděla, že historik umění se nejvíce naučí v atelieru. Ve svém životě i v uměleckohistorické práci kladla vždy důraz na opravdovost. Výtvarné umění nevnímala jako izolovanou disciplínu, nýbrž vždy cítila jeho propojení do kontextu doby. Byla nesmírně inspirující osobností, svou vřelostí a angažovaností i tím, jak se cítila - v duchu rodinné tradice - spjata s osudy této země. Jana A. Brabcová

Jiří Kotalík

Při hodnocení osobnosti prof. Jiřího Kotalíka, jehož životní dráha se před krátkou dobou uzavřela zaznělo mnoho pochvalných slov. Přes to se mi zdá, že k vystižení jeho osobnosti ještě mnoho chybí. Protože jsem s ním na půdě Národní galerie více než čtvrt století často úzce spolupracovala chtěla bych k tomu co bylo řečeno dodat ještě několik postřehů.

Prof. Kotalík byl velkou osobností. Neobyčejně vzdělaný, kultivovaný znalec literatury a poezie, erudovaný historik a opravdový znalec v oblasti výtvarného umění 19. a 20. století. Svou vzdělaností, šíří záběru svých myšlenek a svou pevnou koncepcí dějin umění daleko přesahoval naše poměry. Proto byl tak úspěšný na poli mezinárodních kontaktů z nichž dokázal vytěžit maximum pro image Národní galerie. Byl všude uznávaným odborným partnerem a v době, kdy to vůbec nebylo lehké, dokázal pro Národní galerii vybojovat v kulturní mozaice světa významné místo.

Předsevzal si, že se pokusí naplnit sen několika generací a vybuduje v Praze důstojnou prostor pro Sbirku moderního umění NG. Jeho boj o Veletržní palác byl nakonec úspěšný. Patří k tragickým momentům jeho života, že svou koncepci nemohl dovést do konce. Budova o jejíž nevhodnosti pro moderní sbírku jsme mnozí byli přesvědčeni byla určena pro jiný typ

hým výrazným bodem byla nasvícená vitrína s kopií oděvu. Kolem stěn byly umístěny originální textilie, adjustované na panelech. Pozůstatky roucha byly v pološeru, neboť historický textil nesnese větší osvětlení. Jeho intenzita byla uzpůsobena po konzultaci s odborníkem. O péči o unikátní předměty svědčilo i umístění klimatických jednotek.

Zadní část opticky rozdělené místnosti krbovým tělesem sloužila k prezentaci rozsáhlého průzkumu. O něm informovaly texty na panelech s množstvím obrazové dokumentace, ale i dvě vitríny s vystavenými studiemi a odbornými posudky. Dvě fotografie vitráží nás seznámily

s o málo mladším zachycením českého krále v rakouských a švýcarských ikonografických pramenech, renesanční obraz zapůjčený z portrétní galerie českých panovníků z jižních Čech zase ukázal, jak si Rudolfa I. představovaly další generace.

O restaurování a průzkumu referoval též odborný katalog, pro zahraniční návštěvníky byl vydán v německé a anglické mutaci.

Cílem výstavy bylo nejen návštěvníky seznámit s unikátními předměty, ale i s mravenčí prací restaurátorů a historiků. Celý dojem jistě umocnil krásný středověký prostor, ve kterém byla expozice umístěna.

Milena Bravermanová

EXPOZICE A VÝSTAVY

ANTONÍN CHITTUSI (1847-1891)

Dne 7. března byla Národní galerií v Praze ve Valdštejnské jízdárně zahájena Chittussiho výstava, jako první z větších výstav zahajovaných letos v rámci 200. jubilea trvání Národní galerie. Výstava soustřeďuje hlavně Chittussiho krajinomalby, a to z Národní galerie, státních a regionálních galerií i ze soukromých sbírek - mezi nimi díla slavná, ale také některá skoro zapomenutá. Jde při ní větší soubor umělcových prací (140 obrazů a kreseb), v Praze vystavený poprvé od roku 1925, kdy byl Chittussi předveden v SVU Mánes spolu s jeho předchůdci z generace Karla Purkyně. Současný reprezentativní výběr pro Chittussiho výstavu nevyčerpává rozpětí jeho tvorby, ale zahrnuje její základní okruhy tak, aby o ní umožnil ucelenou a logickou představu. Autor výstavy Roman Prahel spolupracoval s restaurátory Mojmírem Hamsíkem a Jindřichem Culkem na průzkumech, které přispěly ke zpřesnění, většinou omezení okruhu autorství tohoto krajináře, neobyčejně oblíbeného a také falsifikovaného nejpозději od počátku 20. století. Proto také jsou k výstavě připojeny studijní části věnované nejen kresbě, ale falsům a dalším pracem spomého postavení, a konečně i tvůrčí odezvě na Chittussiho dílo, zejména v první vrstvě malířů generace 90. let.

Výstava zahrnuje přes 140 obrazů a kreseb, je provázena publikací obsahující dosud nejobsáhlejší kritický souhrn informací o Chittussiho tvorbě a také soubor přes dvě stě černobílých i barevných reprodukcí s katalogem vědeckého typu.

Při výstavě, jejíž kurátorkou je Šárka Brůhová, se poprvé v pražské Národní galerii nabízejí kromě pohlednic návštěvníkům také trička s velmi kvalitní reprodukcí díla vystavujícího malíře. Lze říci, že výstava se těší mimořádně vysoké návštěvnosti, a proto byla prodloužena až do 22. září.

Výstava i publikace byly zatím příznivě recenzovány, mj. od Elizabeth Cleggové v Burlington Magazine (červen 1996). Autorka souhlasí s tím, že Chittussi patří k významným krajinářům různých zemí Evropy, kteří pracovali souběžně s

francouzskými impresionisty, a je podle ní neodpustitelné, že Chittussiho jméno v posledních publikacích a výstavách věnovaných této vrstvě evropského umění stále schází.

Expozice českého umění 20. století

ze sbírek Galerie výtvarného umění v Ostravě k 70. výročí otevření Domu umění v Ostravě (12. 3. - 3. 11. 1996).

Otevření Domu umění v r. 1926 se stalo impulsem pro zformování prvního českého výtvarného spolku v Ostravě - Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců. Česká výtvarná fronta tak mimoděk inspirovala i německou kulturní veřejnost, která zakládá spolek přátel umění Kunstverein a spolek umělců Kunstring. Již počátkem 30. let se Ostrava vedle Prahy a Brna stává střediskem významných akcí a Dům umění vyhledávanou příležitostí i pro výstavy mimoostrovských uměleckých sdružení (SVU Mánes, SVUM v Hodoníně, Prager Sezession a mnoho dalších). Někdejší prezentace předních českých umělců (Kremlička, Zrzavý, Špála, Beneš, Štyrský, Toyen, Šíma, Švabinský) i umělců ze zahraničí se postupně odrazila i v širokém záběru akviziční práce ostravské galerie, která se za dobu své existence dokázala mezi obdobnými institucemi v České republice zaujmout jedno z nejvýznamnějších postavení. Rozvoj sbírkotvorné aktivity ostravské galerie má svůj základ v daru stavitele Františka Jurečka, jenž zahrnoval grafická díla a několik obrazů převážně z 20. století. Původních 120 položek se do dnešních dnů rozrostlo ve sbírku 2 000 obrazů, 300 plastik a téměř 10 000 kreseb a grafických listů. Ostravská galerijní sbírka dnes patří mezi pět nejvýznamnějších státních uměleckých kolekcí v republice. Za nejvýznamnější část sbírkového bohatství GVUO je právem považována kolekce českého umění 20. století, která je představena na výstavě připravené k letošnímu výročí.

Petr Beránek

EXPOZICE A VÝSTAVY

Obrazárna v Čechách 1796 - 1918

Ústřední výstavu, kterou Národní galerie v Praze připomněla letošní 200. výročí založení Společnosti vlasteneckých přátel umění a její obrazárny, se uskutečnila v Jízdárně Pražského hradu (11. 4. - 30. 6. 1996). Výstavu, přinášející řadu nových poznatků, připravil kolektiv autorů na čele s vedoucím archivu NG Větem Vlnasem. Zdařilé architektonické řešení expozice bylo dílem zkušeného architekta Vladimíra Hory. Trvalou připomínkou vydařené výstavní akce zůstává obsáhlý vědecký katalog, který je příslibem budoucího zpracování dějin Národní galerie. Výstava byla podle charakteristiky V. Vlnase v úvodu katalogu „koncipována jako příběh historie předchůdkyně dnešní NG ve třech kapitolách, v nichž každá má i určitý slohový podtext. První díl přibližuje vývoj sbírek v období od založení Společnosti roku 1796 až na práh osmdesátých let. ... Druhá, „neorenesanční“, kapitola se zabývá vrcholnou érou Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění po roce 1885, kdy galerie sídlila v nově založeném domě umělců - Rudolfinu. Instalace vychází z dobového uspořádání sbírek a pokouší se o tutéž pestrou směs malířských žánrů a škol s akcentem na reprezentativní historickou malbu a na charakteristické ukázky z oboru krajinářství. Dobová expozici sleduje i uspořádání sbírek kreseb a grafického kabinetu. Kolekce starých rytin, darovaná obrazárně rytířem Vojtěchem Lannou, patřila k nejvýznamnějším sbírkovým celkům v Rudolfinu. ... Třetí závěrečný oddíl se snaží evokovat secesní atmosféru „pražských jamích salónů“ - výročních výstav Krasoumné jednoty v období kolem přelomu století. Také zde mohla být instalace pouze náznaková, ovšem s použitím autentických, tehdy vystavovaných děl, uspořádaných podle původních žánrových hledisek.“

Dvě jarní výstavy v Galerii hl. města Prahy:

Umělecké sdružení Sursum 1910 - 1912 (dům U kamenného domu, 25. 4. - 25. 8. 1996)
V prostoru 20. století. České umění ze sbírky GHMP (Městská knihovna, 30. 4. - 8. 9. 1996)
GHMP otevřela na konci dubna dvě velké výstavy. V domě U kamenného zvonu je na základě náročného výzkumu týmu odborníků, vedeného Hanou Larovou od 26. dubna rekapitulována (poprvé po průkopnické výstavě Františka Šmejkalů) činnost pozdně symbolistní skupiny Sursum, včetně pokusu o rekonstrukci výstav skupiny z let 1910 a 1912. Vedle známých jmen jako je Jan Zrzavý, Josef Váchal, František Kobliha, Jan Konůpek nebo Jaroslav Horejc vý-

stava připomíná i dávno zapomenuté autory - Rudolfa Adámka, Emila Pacovského, Miroslava Syllu a Adolfa Gärtnera, jejichž dílo rozšiřuje představu o podobě českého výtvarného umění na počátku století. K výstavě byl vydán obsáhlý katalog se samostatným oddílem věnovaným tvorbě literátů Sursa, a je zde publikován i archivní materiál včetně korespondence. Význam výstavy nespočívá pouze v rekonstrukci jedné - zdánlivě efemérní - etapy českého umění. Stále častěji se ukazuje, že s citlivostí mladých autorů z počátku století se setkávaly - vědomě i nevědomky - i další generace mladých umělců, a že tedy před námi získává pevnější obrysy jedna z velmi zajímavých kapitol naší výtvarné historie.

Druhá výstava byla zahájena 29. 4. 1996 v prostorách Městské knihovny. Hana Rousová se zde ujala úkolu zmapovat umění 20. století ze sbírek GHMP a nabízí divákům svoji koncepci takové instalace. Atypické sbírky galerie, které nepokrývají české umění našeho století standardním způsobem, představuje veřejnosti v tematicky řazených celcích a dává prostor jménům, která se do klasicky koncipovaných kolekcí jen těžko dostávají. Výstava je zároveň jakousi první fází příprav na stálou expozici ze sbírek GHMP, která bude pravděpodobně za dva roky otevřena veřejnosti v paláci U prstenu v pražském Ungeltu.

Marie Judlová

Rakouská barokní kresba 18. století

Vybraná díla z českých a moravských sbírek. Národní galerie v Praze, klášter sv. Anežky České (20. 6. - 18. 8. 1996)
V rámci oslav 200. výročí Národní galerie v Praze a k počtě tisíciletí Rakouska připravila grafická sbírka NG ve spolupráci s Moravskou galerií Brno a rakouským institutem v Praze reprezentativní přehlídku kreseb rakouských barokních umělců, tak jak se dochovaly ve sbírkových fondech našich předních muzejních institucí (NG, MG a UPM). Soubor zahrnuje významné i nově rozpoznávané kresby a olejové skici na papíře, jejichž tvůrci byli přední i méně známí mistři rakouského baroka (P. Troger, J. Winterhalter, J. van Schuppen, D. Gran, M. Altomonte a jeho syn Bartolomeo, J. I. Milderer, F. A. Maulbertsch, F. Sigris, J. Ch. Sambach, J. Zanussi ad.). Výstavu, která přináší nesporně nové podněty k dalšímu poznávání problematiky dosud souhrnně nezpracované problematiky rakouské grafické produkce barokního období, odborně připravil přední znalec barokního umění u nás Pavel Preiss. Te je i autorem zásadního katalogu, který byl k výstavě vydán a byl zájemcům k dispozici od prvního dne konání výstavy.

- sla -

vystavování než vyžaduje moderní umění. Aby nad ní instalace „mohla zvítězit“ bylo třeba aby pracovní tým vedla zkušená a velkorysá osobnost Kotalíkova kalibru. On sám věděl o mnoha úskalích a proto léta zkoušel možnosti instalace na modelech a v sérii výstav ověřoval nosnost děl jednotlivých autorů s jasným záměrem budoucí instalace ve Veletržním paláci. Určitě by nedopustil, aby se z instalace stala výstava a aby instalační prvky „snědly exponáty“. Jeho představa Veletržního paláce počítala s celkem budovy. Měl neomylný smysl pro dramatický účinek a je nepředstavitelné, aby v jeho koncepci vstupní prostora zela prázdnotou.

Druhou věcí, která mi v hodnocení práce prof. Kotalíka citelně chyběla je zdůraznění jeho zásluh o formování dnešní střední generace českého umění. V hrozné době poloviny sedmdesátých let se jich zastal a potom svým zájmem vlastně zaštil jejich práci. Domnívám se, že v dlouhodobé perspektivě to byl právě jeho zájem, který umělce zkonsolidoval jako generaci. Na tom nic nemění skutečnost, že jako oficiální činitel nedokázal a ani nemohl dokázat poskytnout této generaci výstavní půdu NG. Ani to, že i on sám se stykem s tehdy mladým uměním velmi obohatil.

Vzrušená doba po převratu vedla ke zdůraznění Kotalíkova politického orientace - mimochodem nikdy „nezměnil kabát“ - a negativních rysů jeho osobnosti. Velká osobnost, jakou bezesporu byl jich má vždy dosti. Jsem si jista, že s opadáváním popěvratového elánu budou čím dál tím více patmy jeho obrovské zásluhy o české výtvarné umění a že bude čím dál tím jasnější, že osobnost jeho formátu na dnešní scéně chybí.

Jana A. Brabcová

K 75. narozeninám pražského rodáka, kritika a zasvěceného historika umění 19. a 20. století vydal kruh jeho přátel a druhů pamětní tisk s lapidárním titulem „Historik umění Jiří Kotalík“ (s úvodem Jiřího Jaskmanického, Galerie Paideia, 1995). Za půl roku tento neúnavný iniciátor a organizátor české a slovenské kultury zesnul v okamžicích, kdy se veřejnosti otevíralo nové muzeum českého moderního umění ve Veletržním paláci, jež velkoryse promýšlel od 80. let.

Připomínáme si, že studium dějin umění, estetiky a později i historie zahájil Jiří Kotalík na Universitě Karlově v roce 1939, dokončil je však teprve v poválečných letech a završil disertací o Miloši Jiránkovi a doktorátem (1952). Do kulturního dění nicméně zasahoval jako glosátor a kritik již za gymnasiálních studií a za války. Vstoupil do kontaktu se skupinou Sedm v říjnu a vedle Jindřicha Chalupického působil jako teoretik slavné Skupiny 42. Krom toho se podílel na mnohostranné činnosti Umělecké besedy. Svůj rozhled rozšiřoval a zároveň doplňoval studiem cizích jazyků, což mu posléze usnadnilo různé aktivity na mezinárodním fóru. Po válce také působil jako redaktor a výtvarný referent

v Mladé frontě a v Práci a úzce spolupracoval se vznikajícím Svazem čs. výtvarných umělců. Na pedagogickou dráhu přivedla J. Kotalíka výuka na Akademii v Bratislavě (1950), posléze v Praze (1958). Krátce byl i členem Ústavu pro teorii a dějiny umění ČSAV (1954-58).

Avšak všestrannost účastníka mezinárodních kongresů, porot, člena výboru AICA a ICOM v sekci pro moderní umění se začala plně projevit, když se roku 1967 stal ředitelem Národní galerie v Praze, již řídil do roku 1990. Z jeho iniciativy vzrostly nejen mezinárodní styky naší ústřední galerie, ale důstojně se rozšířilo i její prostorové vybavení. Základním znakem tu byla podpora objevných monografických výstav starého a nového umění, jejichž část pod jeho přímým vedením trasovala počátky a vývoj českého umění 20. století a neodvratně směřovala k přípravě a založení specializovaného muzea moderního umění se všemi odbory, složkami a službami zaměřenými k veřejnosti odborné i nejširší. V koncepci takového oddělení Národní galerie se spojily letité zkušenosti kritika, badatele a vykladače uměleckého díla, který v letech následoval svého universitního učitele Antonína Matějčka a osvědčil své syntetické schopnosti už v nezapomenutelné studii „Moderní československé malířství. Essay o jeho provenienci, předpokladech, vývoji, současném rozlivu a perspektivách“ (Československo II, 3, leden 1947), v níž se pokusil o charakteristiku modernosti a vývojové plurality.

Jiří Kropáček

Eva Šamánková

Poslední snímek E.Šamánkové ze zájezdu do Belgie v květnu t.r.

Dne 26. května 1996 zemřela náhle, během zájezdu, který pořádalo pražské Národní muzeum do západní Evropy, historička umění, památkářka a muzejnice PhDr. Eva Šamánková. Stalo se to v Bruselu, týden po jejích 73. narozeninách. Dr. Eva Šamánková zasvětila celý svůj život praktické i teoretické péči o památky naší výtvarné kultury. Narodila 19. května 1923 jako jediné dítě v kultivované pražské rodině, absolvovala v r. 1934 obecnou školu, v r. 1938 akademické gymnázium Na příkopě a r. 1942 dívčí

EXPOZICE A VÝSTAVY

Vojtěch svobodný pán Lanna, sběratel, mecenáš a podnikatel

Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze (21. 6. - 15. 9. 1996)

Více jak 500 předmětů uměleckého řemesla ze sbírek V. Lanny, od antického starověku po počátek 20. století, poskytuje ucelenou představu o bohatství jedné z největších sbírek starožitností vytvořené na území Čech před sto lety. Lannovy sbírky obsahovaly vedle volného umění všechny obory uměleckého řemesla. Základ dnešní unikátní sbírky skla UPM tvoří právě sbírka darovaná muzeu V. Lannou v r. 1906. Neméně hodnotné jsou i ostatní uměleckořemeslné předměty získané od sběratele darem nebo koupí. Aukcemi jeho sbírek v l. 1909, 1911 a 1912 se pak mnohé předměty staly i součástí významných zahraničních sbírek. K výstavě byl vydán obsáhlý česko-anglický katalog s množstvím barevných i černobílých reprodukcí.

Obraz Boschova následovníka po restauraci

Sbírka starého umění NG a Památkový ústav v Pardubicích představují od 13. 6. do 28. 8. 1996 ve Šternberském paláci obraz Dvanáctiletý Ježíš v chrámu ze zámecké obrazárny v Opočně. Restaurace, kterou provedli Vlastimil a Tomáš Bergerovi, prokázala, že obraz nemůže být autentickým dílem Hieronyma Bosche, a že je dílem některého z mistrových následovníků. Výstavu jednoho obrazu provází bohatá dokumentace a výsledky průzkumu a restaurace shrnuje i vydaný katalog.

Šlechtický interiér 19. století

v kresbách a akvarelech

Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy (5. 4. - 2. 6. 1996)

Výstava, připravená ve spolupráci se Státním ústavem památkové péče (dr. K. Křížová), představila s pomocí dobových kreseb, olejomalb a fotografií vývoj zámeckého a palácového interiéru.

Reklama mezi válkami

Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy (10. 10. - 1. 12. 1996)

Vybrané ukázky různých forem reklamy představí její rozvoj a úroveň v období mezi 1. a 2. světovou válkou. Výstava, připravená ve spolupráci s Uměleckoprůmyslovým muzeem v Praze, navazuje na úspěšnou výstavu Reklama na přelomu století.

František Kupka a Otto Gutfreund ze sbírky Jana a Medy Mládkových ve Washingtonu.

České muzeum výtvarných umění - dům U černé Matky Boží (15. 5. - 25. 8. 1996)

Výstava Universitatis Olomouensis 1573-1946-1996

Muzeum umění Olomouc 12. 9. - 6. 10. 1996

Výstava k jubileu druhé nejstarší univerzity v českých zemích patří k významným akcím letošních univerzitních oslav. Svou obsahovou náplní se dotýká obou základních historických etap olomoucké univerzity. Původní jezuitská univerzita založená v roce 1573 byla v roce 1860 zrušena (jako samostatná vysoká škola existovala pouze fakulta teologická).

V roce 1946 byla tradice obnovena v nově zřízené Univerzitě Palackého. Kontinuita a nový rozvoj obnoveného vysokého školství v Olomouci v posledních padesáti letech jsou na výstavě doloženy především výběrem univerzitních insignií (žezla, řetězy), reprezentujících úřad rektora, prorektora a děkanů všech sedmi existujících fakult jako vnějších znaků tradice a přítomnosti akademického prostředí. Ke starším dějinám univerzity se váže vzácný soubor 38 vybraných kusů univerzitních tezí z časového rozmezí 1679 - 1736 z fondů Zemského archivu v Olomouci, který představuje pouhou šestinu z celkového množství dochovaných tezí olomoucké univerzity. Historická a výtvarná hodnota obrazových tezí absolventů olomoucké univerzity sehrály svou významnou roli v rozvoji barokní kultury na Moravě. Na této specifické grafické produkci se podíleli významní místní malíři, např. Škrétův žák, olomoucký Antonín Lublinský, dále P. Dionysus Strauss, Ferdinand Naboth, Karel František Haringer nebo J. K. Handke. Technické provedení tisku tezí je výsledkem práce olomouckých dílen, převážná většina byla však vytištěna v evropském centru grafické produkce v Augsburgu. Olomoucké teze, které vznikly ve vrcholném období rozvoje olomoucké univerzity, jsou tak kromě vlastní umělecké hodnoty i důkazem úrovně univerzitního prostředí i kontinuity vzdělanosti v našich zemích. Univerzitní jubileum poskytlo i příležitost vystavit v takovém rozsahu poprvé v historii tento vzácný soubor. K výstavě je vydán dvoujazyčný katalog s kompletní obrazovou dokumentací vystavených exponátů.

- šim-

Ke Kalinově obraně etiky a smyslu českých dějin umění

Domníváme, že by glosa P. Kaliny z Bulletinu UHS 4/95 o výstavě a katalogu „Nevěsta v uzavřené zahradě“ neměla zůstat bez odezvy na platformě, kterou si sám vybral, i když spoluautoři výstavního katalogu Martin Zlatohlávek a Hana Hlaváčková nehodlají na této úrovni vést polemiky.

Jako snad každá publikace, obsahuje katalog bohužel některé nemilé chyby a technická nedopatření, jež povedou autory k větší pečlivosti při budoucí práci. Pavel Kalina však dvě třetiny svého kritického textu věnoval snaze dokázat, že autoři přebírali názor, který on přednesl na dosud nepublikované přednášce v Kutné Hoře před čtyřmi lety, aniž by ji citovali jako zdroj své informace. Začne-li být badatel přesvědčen o genialitě svých objevů, je to velmi smutné. Tento případ nastal právě u „kauzy s prstenem“. Kdyby si kolega Kalina dobře přečetl text, který kritizuje, zjistil by, že v příslušném hesle o Madoně z Rouchovan je odkaz na základní ikonografickou literaturu, která o ikonografii prstenu pojednává: Lexikon der Christlichen Ikonographie, který vyšel již v roce 1968. Vůbec tedy nevedlo, že autoři hesla o Kalinově „objevu“ nikdy neslyšeli. Všichni spoluautoři katalogu jsou v případě potřeby ochotni místopřísežně prohlásit, že o Kalinově vystoupení na symposiu o cisterciácích v Kutné Hoře spolu verbálně ani jinak nekomunikovali. Co se týče Kalinou vytýkaného necitování práce Jiřího Kuthana, k tomu snad lze jenom poznamenat, že katalog je zaměřen na ikonografii, proto byla jako bibliografický odkaz vybrána stať prof. J. Homolky a nepublikovaná disertační práce spoluautora této repliky. Kalina se dále podivuje nad tím, že by snad mohla existovat „nějaká zvláštní pravidla pro citování v disertacích a pro citování katalogů Národní galerie“ a volá po jejich zveřejnění. Neradi doplňujeme vysokoškolské kursy základů vědecké práce, ale na přímou výzvu nezbyvá než uvést každému známý fakt, že v některých katalozích je samozřejmostí citovat jen výběr z literatury a uvést přitom takové odkazy, které se buď přímo týkají speciálního tématu výstavy (v tomto případě šlo o ikonografii) anebo obsahují co nejuplněnější bibliografický soupis, který pak může vážný zájemce použít pro vlastní studium - tak je tomu např. právě v disertacích. Ještě nedávno nebyl tento běžný postup Kalinovi neznámý - v katalogu sbírky strahovských premonstrátů z r. 1993, který napsal P. Kalina s I. Kyzourovou, je rovněž uveden jen výběr z bibliografie k jednotlivým položkám katalogu. Je ostatně velmi zvláštní, když Kalina vytýká citaci z nepublikované disertace, a sám se přitom dožaduje citování své nepublikované přednášky.

Jedna z Kalinou položených otázek je velmi zajímavá: katalog „Nevěsta v uzavřené zahradě“ je skutečně poněkud nevyvážený v tom smyslu, že poměrně specializovaně formulovaný text

M. Zlatohlávka (výňatek z jeho disertace na teologické fakultě Amsterdamské university) doprovázela katalogová hesla, jež byla koncipována spíše čtenářsky a popularizačně. Konceptní problémy tohoto druhu ovšem nepodléhají jednomu obecně závaznému pravidlu a k jejich řešení je třeba odborné diskuse spíše než osobně zbarvených útoků. Ostatně problémy spojené s možnostmi a hranicemi popularizujícího stylu psaní by měly být Kalinovi blízké, když celé dvě třetiny jeho publikovaných prací (11 ze 17, podle přílohy ke kandidátské obhajobě r. 1995) jsou příspěvky do denního tisku.

V závěrečném odstavci chce Kalina ochraňovat „samotný smysl dějin umění jako vědní discipliny v naší (jak jinak) složité době“ nejen před plagiátory, ale před hlupáky vůbec. Zesměšňuje tu v katalogu uvedenou, hypoteticky formulovanou úvahu o interpretaci koruny a diadému na obraze Madony zbraslavské. Příslušné katalogové heslo je - jak vyplývá z připojených bibliografických údajů - založeno na autorčině disertaci „Vztah českých milostných madon k ikonám“ (přístupné v knihovně Ústavu dějin umění AV ČR a v knihovně Středoevropské university), ve které lze na str. 55-56 nalézt odbornou argumentaci podloženou citacemi primární i sekundární literatury. S takovou argumentací lze jistě polemizovat, stěžuje si však lze označit za „snůšku zcela vágních a nevyvratitelných, protože nedokazatelných nápadů“. Přitom Kalina ve své kritice o několik odstavců výše tuto disertaci zmiňoval - nelze se tedy ubránit dojmu, že z ní bohužel přečetl jen seznam použité literatury pod písmenem K.

Nezbývá než vyslovit přání, abychom se brzy setkali s vytištěným Kalinovým textem, v němž by dostal všem náročným požadavkům, které klade na druhé, ať už jde o umělecko-historickou práci s dosud nepublikovanými středověkými prameny nebo o kompletní zachycení všech odborných prací, které kdy byly k danému tématu napsány. Ti, kdo četli dosud vydané Kalinovy odborné stati, se shodují, že právě v uvádění použité literatury a jiných informačních pramenů je slabina jeho jinak kvalitní a zajímavé odborné práce. Jako znalec hlubinné psychologie bude jistě Pavel Kalina vědět o čem je řeč, zmínil-li na závěr, že příliš mnohé z jeho účelových výpadů vypadají jako výsledky projekce (pro neznalce překlad - „podle sebe soudím tebe“).

Motto závěrem: „Kterak vidíš mrvu v oku bratra svého a v oku svém břevna neznámáš?“ (Mat. 7,1). Milena Bartlová - Jiří Fajt - Jan Royt

Redakce tímto považuje diskusi k danému tématu za ukončenou a její případné pokračování přenechává jiným odborným časopisům.

reálné gymnázium v Dušní ulici. Střední vzdělání si doplnila r. 1943 kursem technických kreslic. Po vystudování oborů české dějiny a dějiny umění na Universitě Karlově (1945 - 1951), kde patřila k okruhu žáků Václava Mencla, a po dosažení doktorátu v r. 1951 pracovala tři desetiletí v památkové péči, kde se podílela na evidenci památek architektury a uměleckého řemesla. Díky soupisovým pracím se stala vynikající znalýní historické topografie českých zemí. Její hojná publikační činnost vyvrcholila v r. 1961 zásadnou a průkopnickou monografií Architektura české renesance. Od roku 1976 pracovala v Národním muzeu. Nastoupila do oddělení starších českých dějin, kde začala připravovat expozici českých dějin pro Lobkovický palác na Pražském hradě. Současně se věnovala sbírkám grafických vedut a uměleckého řemesla. Muzeu zůstala věrná i po penzionování 31. srpna 1983. Roku 1994 nastoupila do divadelního oddělení jako správkyně studovny. Během této služby též zpracovávala a badatelům zpřístupňovala vzácnou kolekci rytin s divadelní tematikou.

Její odborná práce v oblasti památkové péče vynikala vždy pečlivostí, širokým rozhledem a všestranností. Patřila k těm památkářům, kteří byli pro práci v terénu, zejména při studiu historické architektury, výbomě připraveni, zejména zásluhou doc. Václava Mencla. Bylo samozřejmostí, že doprovázela své zasvěcené studie půdorysy, zhotovenými na základě vlastního zaměření, i svými, velmi kvalitními fotografiemi. Spolupracovníci se mohli vždy spolehnout na její bohaté znalosti historie, dějin umění, historické topografie a na její ochotu každému nezjištěné pomáhat.

Její vědecká erudice, neutuchající touha po poznání, spojená s láskou k cestování, bohaté životní zkušenosti, úsměvná vyrovnanost a přátelská vstřícnost z ní činily člověka, na kterého se nezapomíná. Bude nám všem scházet.

LS

Emblematika a dějiny umění Santiago Sebastian

V loňském roce zemřel Santiago Sebastian, profesor univerzity ve Valencii, mimořádně významná postava španělských dějin umění. Vydobyl si výsadní postavení už nejen svým studiem v Německu, ale i rozsáhlou působností v Latinské Americe a především svou specializací na ikonologii, v níž byl ve španělském kontextu dlouhou dobu výjimkou. Vychoval však tolik žáků, že dnes je ikonologie na Iberském poloostrově jednou z nejoblíbenějších metod dějin umění.

Sebastian nově vydal a komentoval m.j. morální divadlo lidského života Otto Vaenia, Alciatovy Emblémy, Idea vitae thesiana, Gioviův Dialog vojenských a milostných emblémů, Fysiologia připisované sv. Epifanovi, Ikonografii a ikonologii španělského (mexického) umění,

a řadu dalších spisů. Již posmrtně, na konci r. 1995, vyšla Emblematica a dějiny umění (Emblemática e historia del arte, ed. Cátedra, Madrid 1995), v níž cituje i české autory, L. Konečného a autora těchto řádků.

Důvodem, pro který píši tento opožděný nekrolog, je především skutečnost, že mezi mnohými jinými spisy, jejichž pouhé vyjmenování by zabralo značnou část textu, vydal pro nás velmi významný spis Alchymie a emblematica, Atalantinu fugu Michaela Maiera (předmluva John Moffit, nakl. Tuero, Madrid 1989). Jde o klíčové dílo k porozumění některých stránek rudolfinského prostředí, zvláště jeho záliby v alchymii a hudbě. Ostatně, alchymie se křísí právě díky Španělsku, po znovudobytí Toleda křesťanskými Španěly na konci XI. století; vznikla tam pověstná vědecká a překladatelská škola arabsko-židovsko-španělsko-latinská, z níž pocházeli i dvorní astrologové na pražském dvoře. K znovuoživení zájmu o alchymii došlo za Rudolfa II., vychovaného Filipem II. na španělském dvoře.

Právě díky patronaci Rudolfa II. vznikl spis Atalanta Fugiensis jeho německého lékaře Michaela Maiera, který opustil Prahu hned po smrti svého chleboďárce a stal se pak lékařem Mořice Hessenského. Svůj spis vydal sice až r. 1618 a to v Oppenheimu, avšak je zcela evidentní, že šlo o výsledky studia a zkušeností z Prahy, zvláště začleněním muzikálních pasáží, interpretujících hudbou některé alchymistické principy. Kořeny lze hledat v pražském prostředí rudolfinské kapely (připomíná se tu např. působení Monteverdiho).

Tato připomínka činnosti Santiaga Sebastiana, vzorného historika a okouzujícího člověka, věrného svým náboženským principům, chce jen naznačit stále rostoucí význam španělských dějin umění pro naše prostředí, které paradoxně zdráhá absorbovat vyzařování země, která z dálky zeměpisné i historické tolik ovlivnila některé kritické okamžiky vývoje Čech a jejich kultury.

Pavel Štěpánek

Baderovo stipendium

pro studium barokního malířství za r.1996 ve výši 5,000\$ obdrželi tito studenti dějin umění: Marian Pliska (Universita Palackého Olomouc): Život a dílo Karla Josefa Haringera

Jiří Jůza (Universita Palackého Olomouc): Karl Andreas Ruthart a problematika malby zvířat

Zdeněk Kazlepka (Masarykova Universita Brno): Gottfried Libalt - malíř zátiší, krajin a figurální malby
Stipendisty vybrala dr. Milena Bartlová na základě konzultace s odborníky Uměleckohistorické společnosti a za pomoci vyjádření vysokoškolských učitelů, u kterých vybrání žadatelé studují. Cenu finančně podpořili Alfred a Isabel Baderovi, kteří každoročně udělují nadaci The Foundation for a Civil Society příspěvek, který nadace předává ve formě grantů třem českým studentům dějin umění. Stipendium bylo slavnostně předáno prostřednictvím Nadace pro občanskou společnost 17. 4. 1996 v Seminářích dějin umění filozofické fakulty Masarykovy univerzity Brno.

Ivan Muchka: Fotografie nebo záznam? Poznámky o digitalizaci obrazových dat

Pokusme se v tomto tezevitě příspěvku co možná jednoduše, laicky vysvětlit, jaké jsou principy práce s digitalizovanou obrazovou informací, nikoli samozřejmě principy digitalizace samé, protože na to by bylo třeba velmi složitě a dlouhého výkladu, který můžeme jako „pouze“ uživatelé počítačů přenechat jejich strůjčům. Pro názornost vyjdeme z naší denní běžné praxe - většinou nejprve vytvoříme rukopis článku nebo knihy a pak se snažíme jej opatřit fotografiemi. Pokud seženeme profesionální fotografie, pak jsme svědky zajímavého jevu - kvalita těchto fotografií je vyšší, než jak se pak v článku nebo knize objeví. Bereme to jako přírodní zákon - během přesunu musí informace ubývat - určité informace se v procesu tisku vytratí, nikdy ne naopak. Další variantou je, že někde jsou ochotni překopírovat předlohu - např. kvalitní reprodukci z knihy a pod. (předpokládáme samozřejmě, že jde o knihu, na kterou nejsou vázána autorská práva a reprodukce je legální) - pak se ovšem musíme na nějakou dobu s takovou předlohou rozloučit, čekat a doufat, že nám ji redakce časem vrátí. Pokud jde o knihu, která má vyjít třeba až za delší dobu nebo pokud posíláme rukopis za hranice, pak se věci komplikují ještě více. Pokud jsme schopni místo předlohy dodat naskenovaný digitální záznam - sken, pak nám všechny výše uvedené starosti odpadávají a polygrafický proces se značně zrychlí. Celý příběh digitalizace je v podstatě o tom, že chceme mít větší kontrolu nad informacemi, s kterými pracujeme nebo které někdy přesunujeme. V první fázi chceme alespoň zachovat nebo dokonce optimalizovat kvalitu obrazu, většinou fotografie (stejně dobře ale může jít o diapozitiv, negativ, pérovkou, výkres, rys, kartografický podklad a pod.). Velmi rychle pochopíme, že kvalita je v oblasti digitalizace dána určitými kvantitativními faktory - asi jako fotografie z velkoformátového negativu bývá lepší než z kinofilmu. Také digitalizace počítá s velikostí obrazu, ovšem nikoli v čtverečních centimetrech, ale v počtu bodů (digits) nebo také jiným slovem v počtu pixelů. Čím je jich více, tím bývá zaručen lepší výsledek, ale ani zde, tak jako ve fotografii, to neplatí automaticky. To co nás nyní všechny čeká, znamená začít se seznamovat s procesy, které dříve vůbec neexistovaly, popř. jen v menší míře. Každý, kdo umí kroutit knoflíky televize ví, co je to zvyšování nebo snižování jasu a zvyšování nebo snižování kontrastu. Většina televizí má také knoflík na saturaci barev, kdy se obrazovka přibarvuje nebo odbarvuje až do čemobilé. Žádná televize ale nemá knoflík, který by zesvětloval např. jen střední tóny, a nechal zcela nepovšimnuta vysoká světla a tmavé stíny. Právě zde ale začíná vlastní práce s digitalizovaným obrazem v počítači, možnost ovlivnit účelově a selektivně jenom ty partie obrazu, které to kvůli lepší rozlišitelnosti, čitelnosti, výraznosti potřebují. Tradičně největší účinek na laika mají asi počítačové programy pro zpracování obrazu (mezi nimiž má dost výrazné postavení program Photoshop, od fy. Adobe) v okamžiku, kdy se předvádí doostřování snímků - možnost napravit nezaost-

řenou nebo rozhybanou fotografii je něčím z říše kouzel. Tyto programy ale mají desítky optimalizačních funkcí - mezi nimi samozřejmě i ty, které známe z klasického zpracování fotografie - od narovnání sbíhajících se linií u snímků architektury, vykrývání světlých míst negativu a „nadržování“ tmavých míst při zvětšování, přes vyretušování prachu nebo škrábnutí na pozitivě ultrajemným štětcem, odstranění tmavých skvrn skalpelem až po koksínování a pastování velkoformátových negativů, tedy techniky, které se již nezadržitelně propadají do fotografické historie. Takové operace lze provádět v počítači mnohem snadněji a podstatně rychleji a samozřejmě i nesrovnatelně přesněji než u klasické fotografie - lze ale přesně stejně „retušovat“ i barevné diapozitivy - a opět se ocitáme v říši snů. Práce s barvou je vůbec něčím, co teprve ve věku digitalizace začíná mít nějakou standardní a jednoznačnou podobu - každý fotograf se potýkal u barevných filmů nejméně s třemi základními problémy - barevnou teplotou, která jej nutila rozlišovat mezi filmy pro denní a pro umělé světlo, dále s kolísajícími vlastnostmi stejné značky filmu s různým emulzním číslem, a strach, jak dlouho vydrží barvy na již vyvolaném filmu. A to nehovoříme např. o tzv. Schwarzschildově efektu a nutnosti kompenzovat barevné změny pomocí filtrace. To, co bylo zatím řečeno, se budou zřejmě snažit přeskočit ti, kteří se mylně domnívají, že jde o cosi v branži fotografů, kteří si v budoucnu ulehčí práci a zklidní svoje nervy, vydané dosud napospas barevně nestálým a emulzně rozkolísaným filmům. Hlavní bod digitální revoluce se totiž týká nás uživatelů - možnost ukládat obrazová data pohromadě s textovými a možnost je prezentovat zhruba třemi moderními cestami - jednak promítáním tzv. datadispleji nebo dataprojektory na plátno jako klasické diapozitivy, dále je ukládat jako publikace např. na CD-ROM nebo jiné nosiče a za třetí posílat je počítačovými sítěmi lokálními nebo dálkovými. Kladi bych největší důraz právě na onen pojem integrace textové a obrazové informace, protože nejde o nic jiného než o klasickou kartotéku s fotografiemi - ukazuje se totiž, že neefektivnější použití počítačů (alespoň ve společenských vědách) je právě tam, kdy badatel pracuje v podstatě s metodami a s medií, na které je zvyklý - představa jakýchkoli pomyslných, zcela nových badatelských metod, postupů, které by co nejvíce využívaly „potenciál“ počítačů, platí v oblasti přírodních věd. Badatel společenskovedního oboru bude ale asi zase vytvářet další důvtipnější při vyhledávání informací, při rešerších. V okamžiku, kdy budou v počítačových sítích dostupné skutečně kvalitní a podrobné informace, které takový badatel hledá, pak můžeme očekávat, že jeho houževnatost bude přímo úměrná výsledkům, které mu počítačová heuristika přinese. Konstatujeme tedy závěrem: Jestliže nám počítač nabídne, abychom se vzdali psacího stroje a to se vším všudy, pak se chystá něco podobného i pro náš fotoaparát, resp. naši fotokomoru a archiv negativů.

RADA STÁTNÍCH GALERIÍ

Ve dnech 13. až 15. května proběhl v Ostravě Senát RSG, první společná schůze komory ředitelů a komory kurátorů v tomto roce. Pozvání do ostravské Galerie výtvarného umění bylo součástí letošních oslav 70. výročí založení této instituce, jež se svými kvalitními sbírkami 19. a 20. století řadí mezi naše nejvýznamnější umělecké ústavy. Senátu se zúčastnila většina ředitelů a delegovaných kurátorů ze státních galerií, zástupci ministerstva kultury, jejichž účast byla především očekávána, se omluvili. Na pořadu jednání byly dva velké projekty, které RSG v současné době připravuje. Počítačový program pro zpracování uměleckých sbírek DEMUS, který pro RSG připravili pracovníci Moravského zemského muzea v Brně, je již v závěrečné fázi a připravuje se jeho instalace na jednotlivá galerijní pracoviště. Program prošel v dubnu oponentním řízením a byl hodnocen jako velmi dobrý. Tímto sjednocením jednotlivých galerijních databází by se po jeho naplnění otevřely obrovské možnosti pro další odborné zpracování našich fondů a konečným propojením by se zjednodušil dnes stále ještě velmi složitý badatelský přístup k uměleckému materiálu. Druhým projektem RSG je Průvodce po státních galeriích, který bude určen především pro tuzecké, ale i zahraniční turisty (plánuje se také vydání v angličtině). Měl by obsahovat informace o všech státních galeriích, tedy i o těch, které nejsou členy RSG. Stručná charakteristika jednotlivých uměleckých sbírek by měla být doplněna výběrovou fotodokumentací. Problémem však zůstává finanční zajištění celého projektu. Svou účast již přislíbily ministerstvo kultury a ministerstvo zahraničních věcí, bude ale nutné hledat ještě další sponzory. Není však pochyb o tom, že tento Průvodce s úplným adresářem všech státních galerií a základní charakteristikou jejich fondů bude věc potřebná a žádaná nejen v turistických kancelářích, ale i v kulturních institucích. Dalším bodem jednání byl rozpracovaný návrh zákona o sbírkách. RSG k tomuto návrhu dala již před delší dobou své připomínky, ale v podobě, ve které se zákon nyní nachází, je pro státní galerie nepřijatelný (jednotlivé subjekty zákonem definované nejsou si rovny před zákonem atd.). Proběhla také burza výstav mezi galeriemi. Spolupráce více institucí na jedné výstavě přináší větší finanční možnosti a tím i kvalitnější ošetření výstav i katalogu. Součástí jednání Senátu RSG byl také bohatý kulturní program s návštěvou ateliéru akademického malíře Antonína Kroče, prohlídkou hradu Hukvaldy a večerním posezením kunsthistoriků u cimbálu, který připravila ostravská galerie. Přes nepřízeň počasí však musím konstatovat, že díky velké obětavosti a pohostinnosti celé ostravské galerie v čele s jejím ředitelem Mgr. Petrem Beránkem, bylo jednání Senátu úspěšné nejen v pracovním směru, ale příjemné i po kolegiálně-lidské stránce. Šárka Brůhová

Volný vstup pro členy UHS

Výbor UHS se obrátil na česká a moravská muzea a galerie se žádostí o volný vstup našim členům do expozic a na výstavy. Laskavostí ředitelství následujících institucí byl tento volný vstup potvrzen:

Brno, Moravská galerie v Brně
Brno, Moravské zemské muzeum
Havlíčkův Brod, Galerie výtvarného umění
Hodonín, Galerie výtvarného umění v Hodoníně
Jičín, Okresní muzeum a galerie
Karlovy Vary, Galerie umění
Liberec, Oblastní galerie v Liberci
Nové Město na Moravě, Horácká galerie výtvarného umění
Olomouc, Muzeum umění
Olomouc, Vlastivědné muzeum
Opava, Slezské muzeum Opava
Ostrava, Galerie výtvarného umění v Ostravě
Pardubice, Východočeská galerie Pardubice
Praha - Hrad, Správa Pražského hradu
Praha, České muzeum výtvarných umění v Praze
Praha, Galerie hl. města Prahy
Praha, Národní galerie
Rakovník, Rabasova galerie
Uherské Hradiště, Galerie Slovákého muzea
Zlín, Státní galerie ve Zlíně

Výzkum venkovských kostelů v Čechách

Rozsáhlý výzkumný program, podporovaný MK ČR, byl zahájen v roce 1995. Terénní výzkumy z posledních let nepochybně ukazovaly, že mnoho staveb dosud nebylo vůbec zkoumáno a dokumentováno, dále že velký počet objektů byl hodnocen nesprávně, že neznalost hmotné podstaty památky vedla k omylům při stanovení koncepce obnovy a především - že k nenahraditelným ztrátám historických informací dochází opomíjením dokumentace nálezů v průběhu oprav. Smyslem výzkumu je získání co nejreprezentativnějšího souboru pozitivních informací, na něž naváže syntetické hodnocení vesnických, předměstských, hřbitovních a jiných rozsahem či funkcí srovnatelných kostelů. Velký důraz bude kladen na zaznamenání stavebně-inženýrských charakteristik (stavební materiál, typ krovu ap.). Význam soustředění odborného potenciálu ke zpracování kostelů je dán jejich záměrným zanedbáváním bývalým režimem.

Archivní výzkum přinese nálezy historických plánů a umožní autorská určení staveb. Bude sestavena bibliografie a seznam dosavadních stavebních a archeologických výzkumů, které budou zhodnoceny v katalogu. Bude systematicky vyhledávána historická plánová dokumentace. Budou vyhodnoceny informace ze spisových materiálů památkové péče. V terénu budou přednostně sledovány opravované budovy s cílem zajištění maximálně přesných informací pro katalog. Obrátíme se na čtenáře Bulletinu UHS s vyzvou ke spolupráci a s prosbou o podporu výzkumu jak v terénu, tak ve sbírkách historické ikonografie, v archivech a depozitářích.

ing. Jan Sommer, Státní ústav památkové péče,
Valdštejnské nám.3,118 01 Praha 1;T.513 2520.

Uměleckohistorická společnost v Českých zemích (UHS)

Společnost byla založena v r. 1990 jako profesní sdružení oboru dějin umění pro odborné pracovníky ve vědě, školství, muzeích, galeriích, památkové péči, knihovnách, odborně orientované publicistice apod. Členy se mohou stát i kolegové s trvalým pobytem v zahraničí. Společnost řídí volený dvanáctičlenný výbor, který se schází k projednání aktuálních otázek, podnětů, stížností a pod. 1x měsíčně. Společnost pořádá 1x ročně valné shromáždění s navazujícím odborným setkáním. Pro své členy vydává čtvrtletně Bulletin UHS v rozsahu 8-16 stran (zdarma).

Roční příspěvek pro řádné členy činí 150 Kč, pro důchodce a studenty 50 Kč, zápisné (jednoročové) 100 Kč. Legitimace (pětijazyčná) je opatřena pasovou fotografií a její platnost prodlužuje sekretariát UHS na každý kalendářní rok časově ohraničeným razítkem.

Platná legitimace opravňuje k volnému vstupu do většiny galerií a muzeí výtvarného umění v České republice. Jejich seznam je 1x ročně otištěn v Bulletinu UHS.

Adresa sekretariátu:

Dušana Barčová, ÚDU AV ČR, Husova 4, 110 00 Praha 1

Tel. 231 45 97 Fax: 2422 9436,

E-mail: arthist@site.cas.cz

Bank.spojení: KB Praha 1, 48232-011/0100

BULLETIN 1-2/96

Ročník 7 / Volume 7

Vydává / Published by: Výbor Uměleckohistorické společnosti v Českých zemích (UHS) / Czech Association of Art Historians (CAAH)

Vychází čtvrtletně / Published four times a year,

Uzávěrky / Deadlines: 31.3, 30.6, 30.9, 31.12.

Redakce / Editors: D. Barčová, M. Judlová, L. Konečný, I. Muchka, R. Pahl

Zahraniční korespondent / Foreign Editor: M. Simons

Grafická úprava / Layout: I. Muchka

Adresa redakce / Editors Address:

D. Barčová, ÚDU AV ČR, Husova 4, 110 00 Praha 1

Tel. 2422 8547 Fax: 2422 9436

E-mail: arthist@site.cas.cz

(písemné materiály zasílejte pokud možno na disketách 3,5", oper.systémy DOS, Windows, Apple / manuscripts should be written on floppies 3,5", system DOS, Windows or Apple, reprodukce z digit. kopírek nebo digit. záznamy/reproductions from digital copiers or scanned images)

ISSN 0862-612

© 1996 Uměleckohistorická společnost v českých zemích